

BOLGARSKA ŠTEVILKA

UMETNOST

MESEČNIK
ZA
UMETNIŠKO
KULTURO

Preklic in važno opozorilo!

Vse naše naročnike opozarjamo, kot smo to storili že v dnevnem časopisju, da

g. Štefan Pinič iz Maribora

ni upravičen pobirati naročnino za našo revijo in priznavamo samo plačila po položnicah, ali v roke naše stalne pooblaščenke inkasantinje gđc. Zinke Tinta iz Ljubljane.

DANAŠNJI 8. ŠTEVILKI SMO PONOVRNO PRILOŽILI POLOŽNICE IN PROSIMO VSE CENJ. NAROČNIKE, KI NAM DOLGUJEJO NAROČNINO, DA NAM DOLŽNE ZNESKE ČIMPREJE NAKAŽEJO.

NAROČNINA ZA V. LETNIK „UMETNOSTI“ ZA VSEH 12. ŠTEVILK (1./9. 1940 do 31./8. 1941) ZNAŠA DIN 130.— (za inozemstvo Din 20.— več).

Naročniki, ki so nam naročnino za V. letnik že nakazali, naj smatrajo gornje opozorilo kot brezpredmetno.

UPRAVA IN UREDNIŠTVO »UMETNOSTI«
LJUBLJANA — POD TURNOM 5.

»UMETNOST« — mesečnik za umetniško kulturo. V. letnik izhaja vsakega prvega v mesecu od 1. sept. 1940. do 31. avg. 1941. Celoletna naročnina znaša din 130.— za vse naročnike brez izjeme, za inozemstvo din 20.— več. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Pod turnom 5. Poštno hranilnični račun številke 17.794. Nenaročeno gradivo se ne vrača. Reklamacije se priznajo le prvi mesec po izidu številke. Izdaja Bibliofilska založba v Ljubljani. Za uredništvo odgovarja Miha Maleš. Tisk Narodne tiskarne d. d. v Ljubljani — Predstavniki Fran Jeran.

V. Stojkov — Delavke v tobačni tovarni

BOLGARSKO SLIKARSTVO V PRETEKLOSTI IN SEDANJOSTI

I.

Zgodovina modernega bolgarskega slikarstva pričanja z zgodovino tretje bolgarske kraljevine, ustanovljene leta 1878. po naši osvoboditvi izpod turškega gospostva. To leto pomeni obenem izhodišče splošnega razvoja našega duhovnega življenja v vseh kulturnih panogah. Res je sicer, da je že pred to dobo obstajalo bolgarsko kulturno življenje v vseh mogočih oblikah, toda za časa petstoletnega zatiranja pod turško nadvlado, ki je v vsakem pogledu zapostavljala našo kulturo, je bolgarski narod le polagoma sledil procesu duhovnega in gmotnega razvoja, kar dokazuje tudi zakasnitev našega narodnega preporoda, katerega početki segajo šele v l. 1762., ko je izšla »Slovansko-bolgarska« zgodovina meniha očeta Pajsija.

Kar se posebej slikarstva tiče, je treba poudariti, da je bolgarski narod v vsej svoji zgodovini, ne samo kazal prav posebno nagnjenje za to panogo, marveč je tudi dejansko ustvaril dragocena umetniška dela. Dovolj bo ako omenim samo primere stenskega slikarstva iz 12. in 13. stol. — zlate dobe naše umetnosti, — ki se je ohranilo prav do današnjih dni v cerkvah in samostanih v Bojani, Zemenu in drugje. Nekatera izmed teh del nastalih še pred italijansko renesanso, imajo resnično neprecenljivo umetniško vrednost.

Ko je leta 1393. Bolgarija padla pod turško gospostvo, je bilo konec temu prosperu. Doba te nadvlade pomeni dobo popolnega nazadovanja. Edina ognjišča, kjer se je več ali manj še lahko ohranila stara narodna duhovna tradicija so bili samostani in cerkve in samo tam je mogoče poiskati sledove bolgarskega narodnega genija.

Za časa turškega gospostva je bilo naše slikarstvo izključno nabožne vsebine. Izraža se v freskah in ikonografiji. Doba našega preporoda (1762—1878) je doba resničnega razcveta te umetnosti. Med njimi je veliko število predstavnikov, ki so ustvarili resnične mojstrovine. Tako je imela Bolgarija v začetku 19. stol. več ikonografskih šol med katerimi so bile najbolj pomembne v Razlogu, Samokovu, Trevni itd. Samokovska šola je po svojem pomenu šla preko naših meja. V tej šoli se je rodilo izvirno slikarstvo z globokim narodnostnim poudarkom. Prav tam je nastalo tudi moderno slikarstvo — portreti, kompozicije in krajine. Slikarji so bili po večini samouki in obrtniki. Pozneje proti drugi polovici 19. stol. je del bolgarskih slikarjev pričel študirati na akademijah v tujini. Tako je n. pr. D. Dobrovič l. 1837. študiral slikarstvo v Atenah in Rimu, Stanislav Dospevski v Petrogradu, G. H. Mitovič l. 1853. v Florenci, Dimitrij Zograf v Kijevu, Kristo Cokev v Nemčiji, N. Pavlovič (1837—94) na Dunaju, v Draždanih in Monakovem itd.

To so slikarji mnogovrstnega oblikovanja. Navdušujejo se najbolj za portretno slikarstvo, dasi gojijo tudi krajino in kompozicijo. Večina njihovih del je v rokah zbiralcev, prav malo jih je ohranjenih v Narodnem muzeju v Sofiji.

Vsi ti slikarji se strogo držijo akademskih pravil, tuj jim je sleherni snobizem. Narodnostni značaj v njihovem slikarstvu je viden tako v obdelavi predmeta, kakor tudi v porabi narodne umetnostne tradicije (kolorit). Kar je najbolj značilno za njihovo delo, je napor s katerim se skušajo otresti tujih vplivov, da bi ustvarili izključno narodno umetnost. Iz tega vidika gledano, moramo poudariti, da so dosegli velike uspehe. Vzbudili so pri občinstvu posebno zanimanje za reprezentativne umetnosti in so mnogo pripomogli k oblikovanju umetniškega okusa.

Pisec članka univ. prof. Ivan Popov je eden najuglednejših bolgarskih arheologov in umetnostnih zgodovinarjev. Poleg znanstvenega in poklicnega dela se udejstvuje tudi politično in zavzema v sedanji bolgarski vladi predsednika Filova mesto ministra za zunanje zadeve (Op. uredn.).

Osvoboditev Bolgarije leta 1878. je v vsakem pogledu do temeljev spremenila življenje bolgarskega naroda. Napori, ki jih je razvila mlada država, so bili ogromni. Dohiteti je bilo treba vse kar je bilo zamujenega, dohiteti civilizirane narode.

Pričenja se obsežen proces organizacije gospodarskega in kulturnega življenja. Posebna skrb je posvečena narodni prosveti, kjer je bilo pomanjkanje tradicije najbolj vidno. Leta 1892. je bila ustanovljena v Sofiji prva risarska šola, današnja akademija za likovno umetnost, ki je imela nalogo v prvi vrsti izobraziti profesorje za srednje šole po vsej državi. Večinoma so bili profesorji na tej risarski šoli tujci, ki so prišli k nam v času, ko so se vračali iz tujine naši najboljši slikarji tedanje dobe. Njihova naloga je bila dvojna: organizirati delo na risarski šoli in pripraviti osebje za pouk na srednjih šolah, na drugi strani pa ustvariti temelje za narodno bolgarsko umetnost. Danes lahko rečemo, da so svojo nalogo izvrstno opravili. Že po par letih je zapustilo risarsko šolo veliko število mladih Bolgarov, od katerih so nekateri pozneje lepo proslavili našo umetnost. Ko je bila risarska šola spremenjena v akademijo, je postala resničen znanstveni zavod, ki ima v našem življenju eno najpomembnejših vlog.

Kar se tiče druge naloge — ustvariti osnovo za bolgarsko narodno umetnost, je treba priznati, da je bil uspeh prav malo zadovoljiv. Ti naši prvi slikarji — bolgarski v enaki meri kot tuji — so bili vse preveč zaposleni s kategorično postavljenimi problemi javne prosvete. Kot profesorji so se morali uveljaviti v vseh umetnostnih panogah. Njihov napor za ustvaritev narodne umetnosti je obstojal edinole v obravnavanju dokumentarnega gradiva. Z drugimi besedami povedano, so se posvetili samo obravnavanju in opisovanju bolgarskega življenja, predvsem kmetškega, samo s stališča narodopisja in folklore.

Če bi hoteli z nekaj besedami označiti njihovo slikarstvo, bi rekli, da je bilo podrejeno zmernemu akademizmu, v katerem pa se je kljub temu vsaj nekoliko odražal tudi vpliv nemškega impresionizma. V ostalem so bili prvi izmed pomembnejših slikarjev te dobe in med njimi prvi ravnatelj risarske šole Ivan Mrkvička, učenci nemških šol. V tej prvi generaciji slikarjev je bil edinole Anton Mitov italijanski učenec.

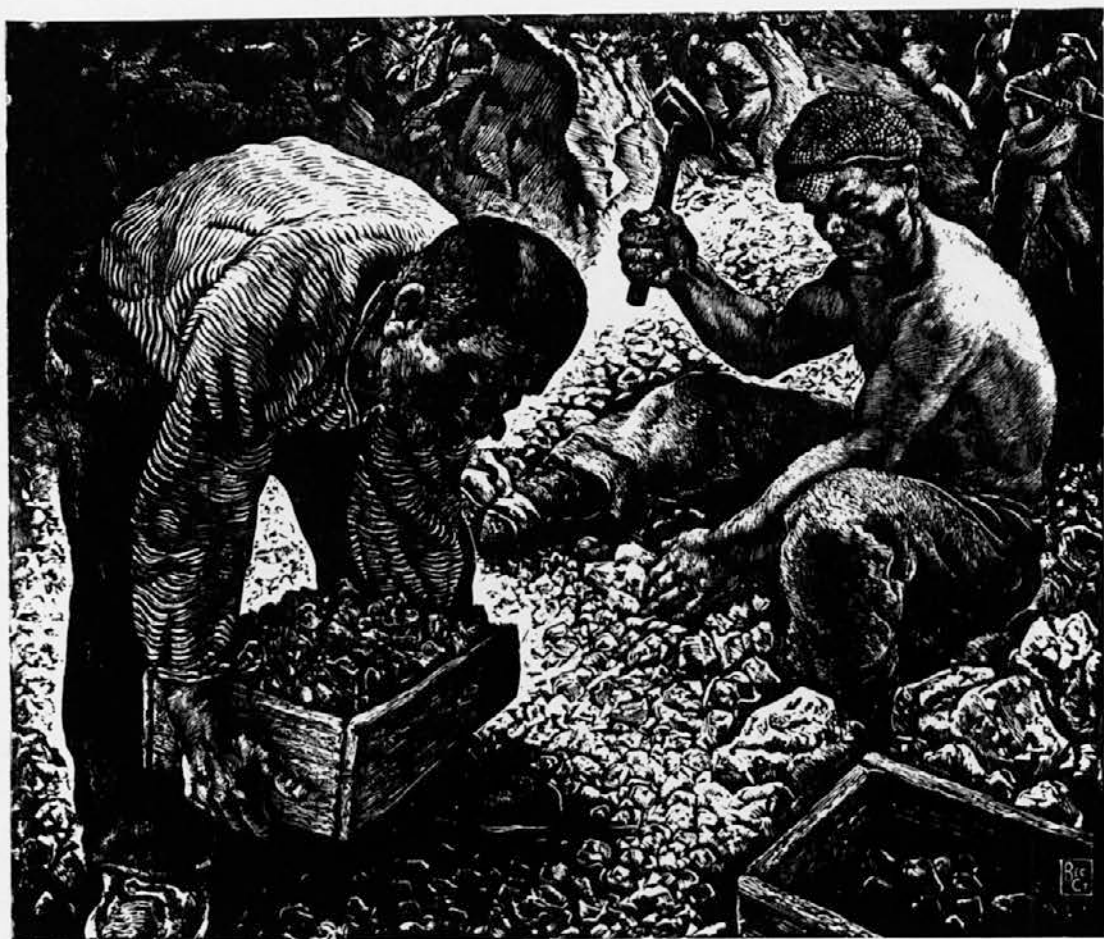
Vsi ti možje so že mrtvi. Zapustili so nam dragoceno galerijo žanrskih podob in zbirko portretov tipičnih bolgarskih kmetov v narodnih nošah, katerih del je last države.

II.

Za prvo dobo v zgodovini našega slikarstva, ki obsega razdobje približno trideset let — do balkanske vojne l. 1912, je značilno, da se je ukvarjala v celoti z vsemi vrstami slikarskega ustvarjanja: portret, krajina, kompozicija, tihožitje, zgodovinske podobe itd. Umetniki tedanje dobe so postavili bolgarsko slikarstvo na neke vrste »znanstveno« podlago in so dosegli višino evropskega slikarstva. Njihova dejavnost se je izražala v organiziranju razstav, javnih predavanj in ustanavljanju prvih poklicnih združenj.

Ločnico med prvo in drugo dobo v zgodovini našega moderne slikarstva je zelo težko potegniti. Kljub temu pa je dobro vidna in jo je mogoče označiti z dvema pomembnimi dejstvi. V prvi vrsti jo označuje doba stremjenja za utrditev mlade države, v drugi vrsti je značilno, da vsi umetniki te generacije precej točno izražajo v svojih delih umetniško koncepcijo in estetske principe tedanje dobe. Pod njihovim vplivom je doraščal in se izoblikoval novi rod bolgarskih slikarjev, katerih pomen za naše slikarstvo je še večji. Lahko bi našli nekaj desetim imen, med njimi tudi umetnikov, ki so dosegli svetovno priznanje.

Kratek študij del teh umetnikov nas privede do sledečih ugotovitev. Povsem točno so izrabili v reprezentativni umetnosti mnogovrstne ideje, ki so vznemirjale evropske umetnike. Popolnoma so obvladali predmet, ki so ga obravnavali njihovi učitelji in profesorji in so šli celo dalje. »Racionalizirali« so naše slikarstvo s tem, da so se odzvali klicu samo v eno smer — bodisi v portretno slikarstvo, bodisi v krajinarstvo ali kompozicijo, kljub temu pa so dali bolgarski umetnosti pravilno narodno obličje.

V. Stojkov — Kamenarji

Eni so ostali na potih tradicije, drugi so bili novotarji, dvoje smeri, ki si še danes nasprotujeta. Mnogi izmed njih so ostali zvesti načelom impresionizma: veliki krajinarji K. Starkelov, Boris Denev, Atanas Mišov, N. Tanev, D. Dečev, P. Morozov, marinisti A. Mutafov, Kr. Kavarnaljev, M. Jekov, M. Zakezov, portretisti N. Mihajlov, N. Petrov, M. Lutov, N. Ganušev, A. Tasev itd.

Ne bomo se posebej ustavljali pri »tradicionalistih«, ker je njihov vpliv v našem slikarstvu zelo omejen.

Nemirna raziskavanja in revolucionarni duh, ki so razgibali umetnike pred svetovno vojno in po njej, so se naravno enako kot drugje odražali tudi pri nas. Nekatere umetnike so same od sebe obsedle moderne ideje in so pokazali mnogo izvirnosti, drugi — manj pomembni, so se jih oprijeli iz snobizma in so zapadli v dolgočasno banalnost, ki je močno vznemirila okus občinstva.

Danes lahko rečemo, da imajo vse »ideološke« in estetske smeri — od ekspresionizma pa do nadrealizma, svoje zastopnike tudi pri nas. Naši muzeji in umetniške

Iv. Funev — Tretji razred

galerije imajo v resnici obsežne zbirke del teh umetnikov, ki imajo ne samo dokumentarično, marveč tudi umetniško vrednost.

Na tem mestu je treba omènti dvojico izmed naših najbolj izvirnih — najbolj nacionalnih umetnikov, ki značilno karakterizirata naše moderno slikarstvo: Vladimirja D. Majstoro in Ivana Mileva (umrl l. 1930). O njih lahko reèemo, da sta najbolj »bolgarska« med vsèmi našimi umetniki.

Dodali bi lahko še več imen: K. Conev, V. Nedkova, K. Garnev (nemški uèenci), P. Georgijev, B. Obreškov (francoska uèenca), D. Kujkova, Z.

Iv. Funev — Mati

Paprikova (italijanska šola), Ivan Ponkov, V. Lukova, St. Venev, Sirak Skitnik, M. Cončeva itd. Vsi so člani Združenja modernih umetnikov, okoli katerega se zbirajo vsi modernisti. To so najbolj delavni umetniki, nosilci ultra-modernih principov v slikarstvu, ki se udeležujejo v vseh slikarskih panogah. Najsi se slogovno in duhovno bistveno razlikujejo, jih vendar druži ena skupna poteza — borijo se vsi z enako energijo proti »starim«.

V njihovem delu so vidni trije glavni vplivi: francoski, nemški in italijanski. Toda v čisto umetniškem pogledu njihovo delo v glavnem ni v ničemer odvisno od modernega zapadno evropskega slikarstva.

Mlademu rodu bolgarskih slikarjev pripada še cela vrsta drugih bolj umirjenih slikarjev, katerih dela bi označili kot neo-impresionistična: Ivan Tabakov, V. Stojlov, N. Balkanski, D. Uzunov, P. Karšovski in T. Stilijanov, da omenimo samo nekatere. Združeni so v središču mladih slikarjev in posebejajo najmanj očitno smer našega slikarstva.

Ce bi tedaj hoteli s par besedami karakterizirati današnje stanje bolgarskega slikarstva, bi rekli, da odseva vse umetnostne tokove in smeri, ki jih najdemo v sodobnem svetovnem slikarstvu in ki se nenehoma razvijajo. Ena njegovih najbolj značilnih potez je zavestno podčrtani realizem, ki se izraža v vrnitvi k zemlji in

predmetu. Nevarnost lahkotnosti in banalnosti, ki je včasih zlasti za mladega slikarja predstavljala resnično nevarnost, moramo smatrati za preživelo.

Delovanja bolgarskih slikarjev ne zasleduje samo resna kritika po dnevnikih in časovnih publikacijah, marveč tudi občinstvo, ki je pokazalo trden okus in ki pripada vsem razredom in socialnim vrstam.

Prevedel M. B.-a

Kiril Conev

BOLGARSKO SLIKARSTVO NA NOVIH POTIH

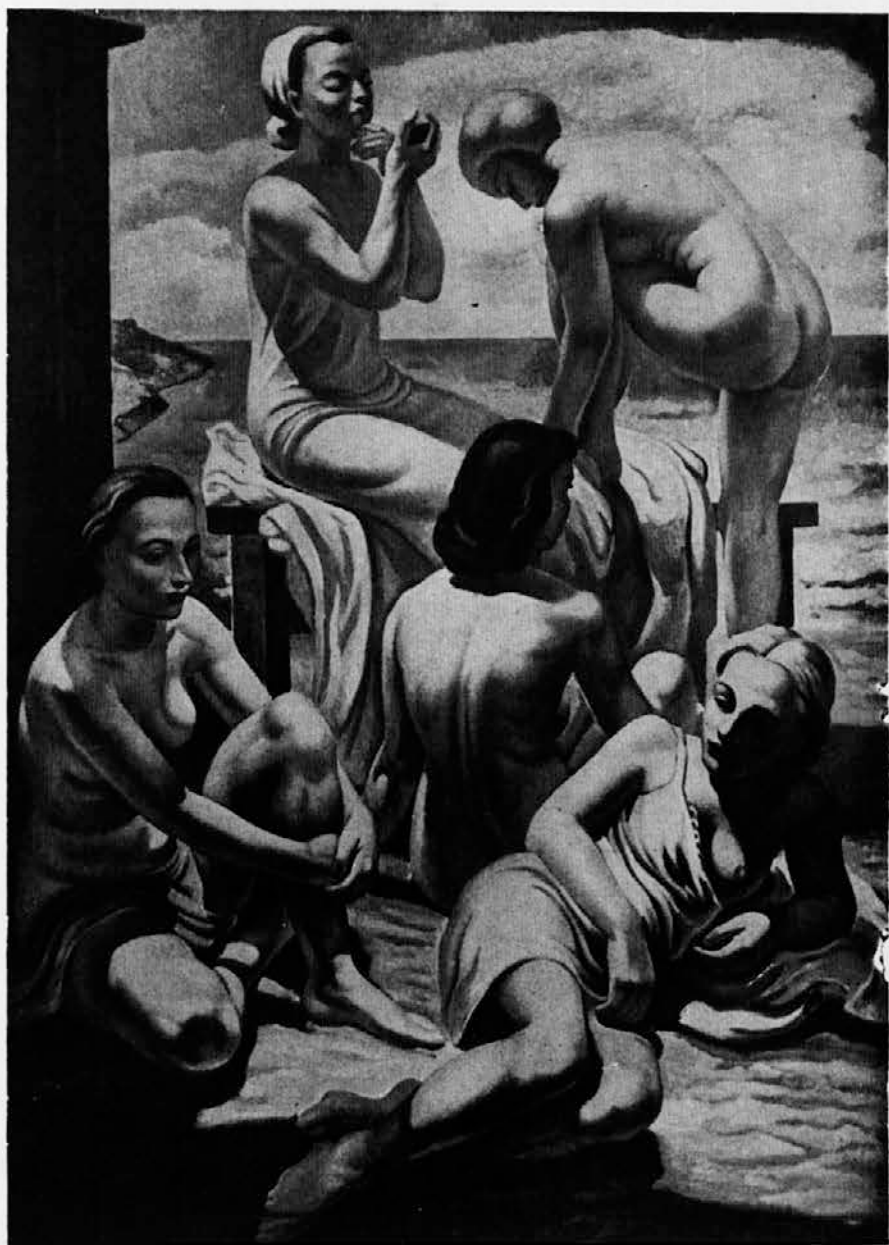
Celo stoletje že skuša bolgarsko slikarstvo nadomestiti to, kar je izgubilo v času turškega suženjstva ter izenačiti svoje nazore in svoje uspehe z onimi evropskega slikarstva. V različnih razdobjih enostoletnega razvoja je bilo in je naše slikarstvo v različnih odnosih z bistvom naše narodne in oficialne umetniške tradicije, prav tako pa tudi z različnimi slikarskimi naziranjmi na zapadu. In prav zato, da bi tem lažje razumeli jedro novih stremeljenj naše umetnosti, stremeljenj naših najmlajših slikarjev, je neobhodno potreben kratek pregled teh medsebojnih odnosov tako v nedavni preteklosti, kakor v sedanjosti.

Pri mojstrih našega Preporoda se je izvršilo osvobojenje od atonske sheme, pod vplivom katere je bilo bolgarsko slikarstvo za časa turškega suženjstva, v dveh smereh: preko lastnih sredstev, pridobljenih od narodne umetnosti in najboljših del našega cerkvenega slikarstva iz časa II. bolgarskega carstva in preko zapadno-evropskega in ruskega slikarstva. V tem času se prepletajo pri nas drug v drugega domači elementi z elementi baroka in rokokoja, klasicizma in akademizma, elementi, ki so prihajali od zunaj. Vendar so prvi prevladovali. Najlepša dela tega časa, na primer dela Zaharije Zograf, kažejo jasne znake samobitne monumentalnosti in samonikle globine izraza. Forma je sproščena in veličastna. Posamezne barvne lise, po vzoru narodne umetnosti, delujejo skoraj dvodimenzionalno. Večina umetnikov iz tega časa ima subjektivni odnos do zunanjega sveta. Vodi jih močan čut za stil enotnosti, preustvarjajo ga in ga podrejajo svojim zahtevam po slikarski zakonitosti.

Po osvobojenju je dobila pri nas prevladujoč vpliv zapadna umetnost s pojavljanjem naturalizma kot oficialne umetnosti in svojim naslednikom impresionizmom, ki se je dolgo vrsto let boril za svoj obstoj. Čeprav se oba ta dva nazora v bistvu nista bog ve kaj razlikovala med seboj, čeprav je bil drugi le varianta prvega, sta si v začetku napovedala hud boj in ostala dolgo vrsto let v sovražnih odnosih. Na nekem mestu pa sta vendarle oba ta nazora imela skupno križišče in sicer: popolno uničenje naše dotedanje tradicije. Bolgaru prirojeni občutek za dekorativno uravnovešanje širokih lis osnovnih dopolnilnih tonov in poudarjanje izraza, vse to je bilo pregnano iz slikarstva in prepuščeno priložnostnim slikarskim strokam. Naše slikarstvo je obstalo na čisto optičnem stališču, ki je hotelo biti objektivno, in ki mu je bila glavna skrb, da nudi iluzijo resničnosti. Umetniku so tu priskočile na pomoč perspektiva, anatomija, svetloba in senca, ki se jih je posluževal skoraj prav tako, kakor objektivna fotograf-skega aparata. Niso bili redki primeri, da se je umetnik tudi v resnici posluževal poslednjega. Prizori s semnjev, zborovanj, gostij in žetev, so se slikali in povečevali na platnih. Mesto študija in proučevanja medsebojnih odnosov med figurami in prostorom, gibanjem in mirovanjem, je naš umetnik pogosto prikazoval slučajne izrezke iz resničnosti.

Impresionizem je prišel pri nas bolj do izraza v sujetih kakor pa nazorsko. Zrak kot nov problem, kot element, ki prodira v stvari in izziva dematerializacijo, skoraj ne obstoja za našega umetnika; zadostuje mu le pobarvana svetloba, v močnih kontrastih od rumene in oranžne z modro in vijoličasto. Naš umetnik ni stopil iz

Avtor članka Kiril Conev je ugleden bolgarski slikar, ki je član Zdrženja modernih bolgarskih umetnikov v Sofiji. S programatičnimi in umetnostno propagandnimi članki sodeluje pri več bolgarskih revijah (Op. uredn.).

Kiril Conev — Poletje

Ivan Nenov — Okno

lokalnega kolorita naše zemlje, ki je v tesni odvisnosti od geografske lege in klimatskih pogojev in ki ustvarja bogate lestvice sive, zelene, temne okraسته in rjave barve; ni se otrešel učenih receptov, ki so privedli našo umetnost do neke mednarodne okostenelosti.

Bolgarski impresionizem je s tem, da je dajal delom bolj topografsko kakor pa čisto slikarsko vrednost, iskreno mislil, da na ta način nacionalizira našo umetnost. V pokrajini, ki je predvsem arhitekturna, posamezni deli niso bili mišljeni kot deli slike, marveč kot izrezi iz stvarnosti, ki naj bi zadovoljili turistične spomine gledalcev. Materialni uspeh poslednjih je zapeljal nekatere naše sicer nadarjene umetnike, da

Ivan Nenov — Ribiči

so začeli na veliko proizvajati standardizirane razglede po svoji arhitekturi zanimivih mest.

Od te generacije je ostal v večini svojih del logičen in zvest samemu sebi in bolgarskemu jedru Vladimir Dimitrov-Majstora. Barvna točka pointilistov je zavzela pri njem širok razmah. Izpremenila se je v široko spektralno liso. Vladimir Dimitrov-Majstora ne skuša podati v svojih slikah iluzije globine, niti ne skuša dobiti optične prevare pobarvane svetlobe, ki ne predstavlja koloristične vrednosti, marveč kontrast med svetlobo in senco (clair-obscur), kakor je to pri večini naših impresionistov. On razporeja svetlobo spektralno in s čistimi toni izoblikuje svoj svet, katerega vsebina je največkrat vzeta iz naše vasi. A to oblikovanje ni objektivno, temveč subjektivno. Vse pri njem je podrejeno strogim, čisto slikarskim zakonom. Koloristične lise najpogosteje pri njem niso nosilci lokalnih vrednot, marveč sozeti v njihovi prvotnosti,

Sirak Skitnik — Po poti

kot barva. Nošnja kmetov in kmetov mu pomaga podčrtati to osnovno nalogo, ki stoji nad narodopisno vrednostjo. Pege čistih barv so strogo uravnovešene v širino in dolžino. Koloristični ritem Vladimira Dimitrova-Majstore je izpopolnjen z ritmom linije in oblike. Po siluetnih analogijah prekrizanih rok, ali po analogiji v vertikalni figur umetnik še bolj daje izraza koloristični povezanosti ter tako ustvarja zdravo in logično celoto — sliko. Po izrazu, ritmični, zvezi in strogi monumentalnosti imajo figure Vladimira Dimitrova-Majstore mnogo skupnega z našimi cerkvenimi freskami. Tako je Vladimir Dimitrov-Majstora odkril možnost za nadaljevanje naše večstoletne slikarske tradicije, slikarstvo vsebinsko dvignil v njegovi etnografski vrednosti in ustvaril zdrave slike velike umetniške vrednosti.

Moderno bolgarsko slikarstvo se je srečalo z razvojem zapadno evropske umetnosti v trenutku, ko je ta utrujena od treh variant lažiklasicizma, historične anekdotičnosti in eklecticizma proti koncu preteklega in v začetku našega stoletja, obrnila pogled proti primitivizmu, dekoraciji in ekspresivizmu preteklih stoletij. Na drugi strani si je ista umetnost postavila čisto prostorske in konstruktivne naloge, ki naj bi rešile slikovno edinstvo in celotnost pred samovoljo in slučajnostjo, ki jo je bil impresionizem zanesel v slikarstvo. Velik del prvih elementov se je nahajal v umetnosti vzhoda, tako da lahko govorimo o vplivu vzhoda na zapad. Del teh elementov pa se je nahajal že v bizantinski umetnosti, za katere izgraditev je dober del doprinesla tudi naša stara umetnost.

Naši moderni umetniki so dokaj hitro sprejeli iskanje zapadnoevropske umetnosti, deloma zaradi tega, ker so tudi sami neposredno sodelovali v tem procesu iskanja

Ekaterina Savova Nenova — Podoba hčerke

(Georgi Papazov, Djulgerov, Pasken i dr.), deloma zaradi tega, ker jih je to vodilo k nečemu domačemu, svojemu. Dasi so se od zapada naučili marsičesa dragocenega in dobrega, so vendarle ostali zvesti svoji domači biti in so ostali tesno povezani z našo domačo umetnostjo.

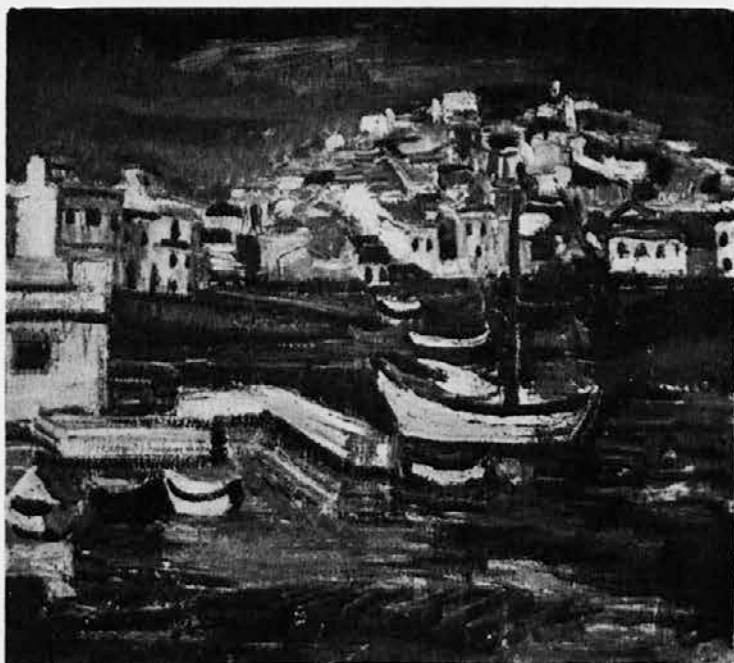
Jedro modernega bolgarskega slikarstva je začrtano v naslednjih dveh smereh: uravnovešenje velikih, čisto prostornih, kolorističnih platen in podčrtavanje notranjega izraza stvari. Na račun barve in izraza je oblika izgubila del svoje trodimenzionalnosti. Barva se je izpremenila iz nosilca lokalnega tona v koloristično niqnsno, ki izoblikuje stvari. Pri tem oblikovanju pa se barva ne ravna po zakonih »clair-obscura«, kakor

VI. Dim. Majstora — Dvojica

je bilo to pri naših impresionistih, temveč se ravna po zakonih koloristične prostornosti, ki je postavila nove zakone za to, kar je bližje ali bolj oddaljeno, hladno in toplo. Bolgarski moderni umetnik je pod vplivom prirojenega občutka za barvo ustvaril doslej nam samim neznan koloristična sozvočja. Skelet in jedro slike je vsemogočna barva, ki se je poglobila in dobila smisel z močnim čustvenim elementom ali pa je prišla po svojem ritmu do sozvočja, ki nas silijo, da čutimo muziko v barvi.

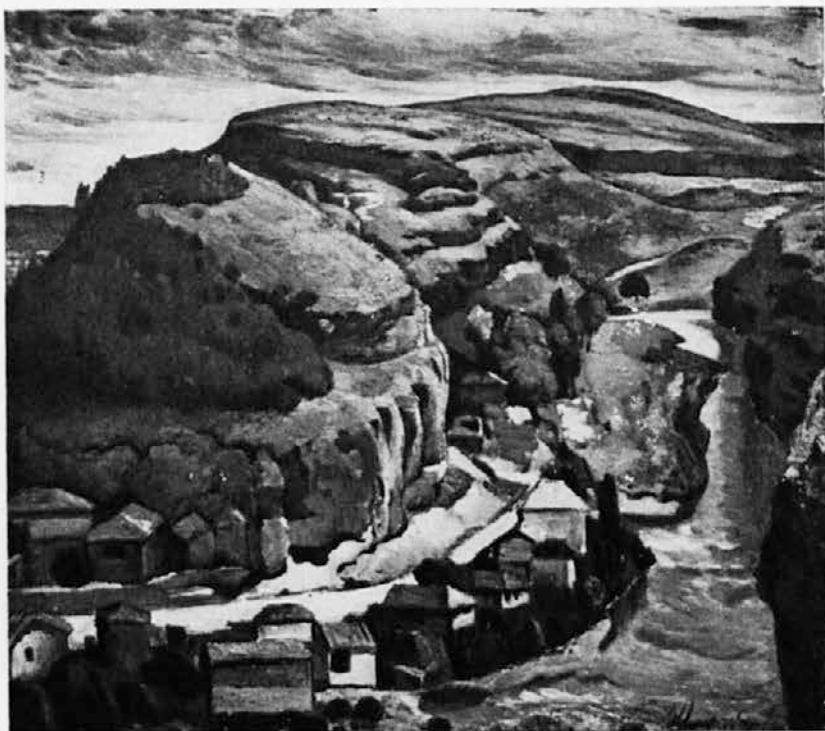
Umetniki naše najmlajše generacije so se morali, da bi podčrtali notranji sestav svojih figuralnih podob, zateči k majhnim deformacijam forme. S tem pa so dali poudarka izrazu. Vendar deformacije ne smemo zamišljati v navadnem pomenu te besede. Bila je neizogibna prav tako kakor pri starih mojstrih, ki so se morali zateči k nekaterim podaljšanjem oblik, poudarjanju očesne zenice itd. z namenom, da bi dobili močnejši izraz, sledeč svojemu religioznemu čustvu, ki jih je sililo, da izrazijo nadzemeljsko in transcendentalno. Naš moderni umetnik pa hoče poudariti to, kar je

E. Alšeh — Pristanišče

B. Obreškov — Čolni

Z. Aleksandrov — Mesto Loveč

pozemsko. Moderni umetnik, da bi osvobodil človeka vsake prenapetosti, oficialnosti in sladkobne milovidnosti, skuša dojeti njegovo sintezo podobe, ki je surova, kakor je surova stvarnost, v kateri živimo.

Nekateri naši umetniki so pred leti poizkušali pod vplivom umetniškega realizma vnesti v svoja dela socialno vsebino, črpajoč sujete iz delavskega in kmečkega življenja. Nekateri so zapadli v romantično patetiko, drugi so postali karikaturni. Večji del je opustil ta svoja stremjenja in se raje lotil dela na izgraditvi in razjasnitvi novih, čisto slikarskih problemov.

Moderno bolgarsko slikarstvo je obogatilo našo umetnost tudi z naslednjimi novimi pridobitvami: kontura kot nositelj dinamičnih in čisto kolorističnih vrednot, organizacija svetlobe in sočasnost v duševnih nastrojenjih. Kontura je zgubila svojo enakomernost, ki jo ima v dekorativni umetnosti in je postala slikarska. Njena naloga je dvojna. Z ene strani, da podčrta neke oblike in poudari njihov izraz, z druge pa veže posamezne koloristične gmote in postaja njihov skelet.

Ceprav so naši impresionisti na splošno ustvarjali slike v odvisnosti od svetlobe, je bila ta pri njih le bolj optičen kakor pa slikovni činitelj. Razliva se enakomerno povsod in barva predmete. Senčni in svetli deli, ker so ugotovljeni objektivno, tako, kakor se pač nahajajo v sami naravi, ostajajo osamljeni. Zaradi tega nastaja monotonost. Nekateri naši moderni umetniki so uvideli ta nedostatek in so vpregli svetlobo v službo slikarstva po zgledih umetnosti preteklih stoletij. Pri njih je svetloba izoblikovala in poudarila predmete in se podredila čisto slikarskim zakonom. Slučajnega ni nič. Nastajajo svetlobni centri in kontrapunktalne obmene, ki se v strogem redu razvijajo po vseh smereh slike.

Mara Cončeva — Zatišje

O sočasnosti duševnega nastrojenja v našem slikarstvu lahko govorimo šele v zadnjem času. Z njeno pomočjo se nekateri naši umetniki osvobajajo dosedanjega načina gledanja na svet iz ene točke in skozi eno samo zrelišče. Ne obstaja eno samo polje gledanja, katerega materializacija je slikarjevo platno. Objekt ustvarjanja postaja svet v svoji brezmejnosti in kompleks mnogih vtisov v določenem času. Ena sama možnost je — ne išče se pogled, temveč celokupnost. Stvari se osvobajajo svoje statičnosti in postajajo zavisne od umetnikove volje, ki jih razgiba, poudarja ali zabriše, kakršna je pač njihova slikarska vrednost. Prelivajo se druga v drugo, ali druga za drugo in tako postajajo izraz jasnejšega in močnejšega duševnega vtisa.

Če si natančneje ogledamo objavljene podobe, moramo ugotoviti naslednje: V »Čolnih« Benča Obreškova je jasno opaziti zvezo naše nove umetnosti s

stara umetnostjo, kakor to opazimo tudi pri nekaterih drugih modernih slikarjih. Ta slika je s svojo sproščenostjo in monumentalnostjo oblik, s strogim uravnovešenjem širokih kolorističnih madežev in z ritmičnostjo v linijah zelo sorodna stilu onega našega starega mojstra, ki je risal »Žitije sv. Nikolaja« v Bojanski cerkvi, a pri vsem tem pa vendarle ni reminiscenca.

Isti občutek za sintezo oblik in barve nahajamo v delih M. Cončeve in V. Nedkove. »Ribiči« in »Zatišje« pa so ustvarjeni z novimi občutki za ritem prostora in organizacijo svetlobe. Pri Mari Cončevi kontura okoli predmetov poudarja obliko in njihovo zemeljsko težo z ene strani, z druge strani pa služi kot koloristični akcent, med ogromnimi kolorističnimi lisami v sivo modrih, mrkih okrastih in sivo zelenih tonih. Pri Veri Nedkovi vidimo podčrtano atmosfero samega dela z mnogimi preprostimi, čisto slikarskimi sredstvi. Gledalec je takoj v središču dogajanja.

Priložene reprodukcije Siraka Skitnika, E. Alšeha in K. Grneva so mnogo bolj živopisne od pravkar omenjenih. Stalna in dinamična poteza čopiča daje izraza čustvenim vrednotam. Tu čopič ne seže samo do površja stvari, kakor je to pri naših impresionistih, temveč do njihovega globokega jedra. Tu je tudi izvor njihove sile. Njihove oblike so telesne, ne da bi bile dvodimenzionalne. Barva teh treh naših umetnikov je enakomerno niansirana. Vsak odtenek ima tudi svoj čustveni ekvivalent.

V sliki »Po poti« je Sirak Skitnik ustvaril zelo lepo povezanost med gibajočimi se figurami, vejami drevev in potjo. Človek in priroda postajata v delih Siraka Skitnika elementa enega in istega ustvarjalskega spoznavanja.

V »Pristanišču« vodi E. Alšeh računa o ritmu linij, vertikalno in horizontalno. Čopič sledi istemu principu in je izraz viharnega čustva.

Pri Konstantinu Grnevu vidimo isti princip pri izoblikovanju stvari, ljudje in krajina so povezani v zdravo, neločljivo celoto.

Konstantin Grnev — Delavci

St. Venev
Presenečenje

V. Barakov
Tovarna

Velimir Hlebnikov

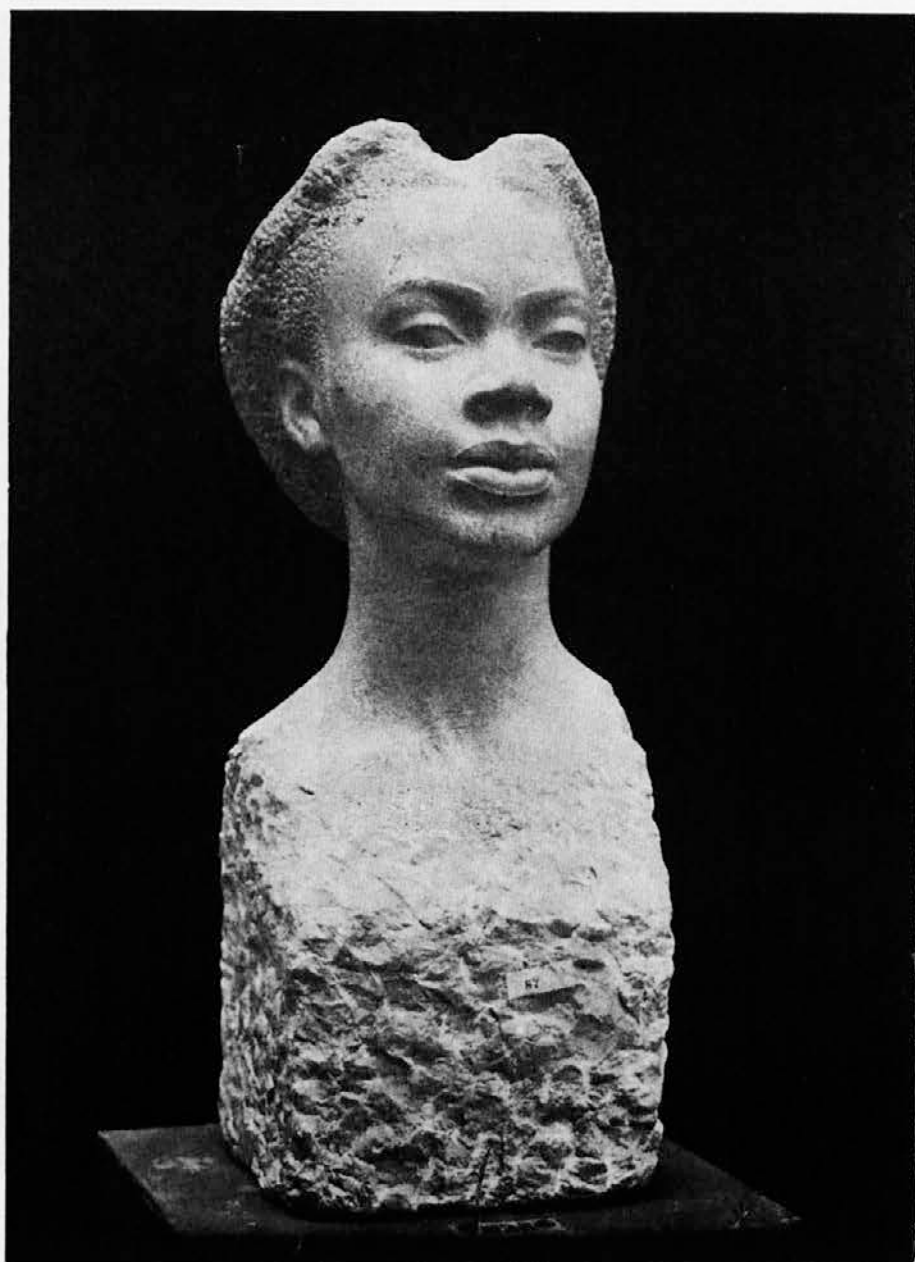
Ko umirajo ...

Ko umirajo konji — dihajo.
Ko umirajo trave — venejo.

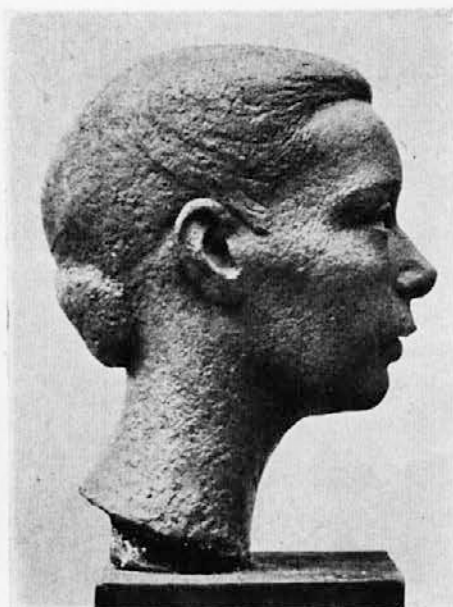
Ko umirajo sonca — ugašajo.
Ko umirajo ljudje — pojejo pesmi.

V. Hlebnikov, eden prvih ruskih futuristov.

Z ruskega St. Atanasov

V. Gačev — Podoba Nine Kasjakove

Vaska Emanuilova — Glava

C. Mandev — Podoba St. Atanasova

Slika »Ribiči« Ivana Nenova je zelo lep primer za sočasnost duševnih nastrojenj. V delu ni podana neka določena podoba, marveč je rezultat vtisov, ki so tako podani na sliki, da delujejo sočasno, kakor zamotan kompleks. Slikarsko izoblikovanje obrazov gre za prostorninsko zakonitostjo, ki jo poudarja silhuetni in vsebinski odnos obrazov in koloristična zavisnost med posameznimi kolorističnimi lisami.

Ob zaključku naj poudarimo naslednje: Bolgarska umetnost bo zaradi vrste zamotanih zvez, izhajajočih iz pogojev, ki jih ustvarja sodobna civilizacija in kultura, vselej do neke mere odvisna od umetnosti ostalih evropskih narodov. Vendar ta odvisnost ne more škodovati onemu bistvu našega umetnika, ki ima svoje stroge pogoje v naši narodni umetnosti in naši stoletni slikarski tradiciji.

Iz bolg. prevedla Katarina Spur

Cvetko Golar

Z mladim soncem

Z mladim soncem na ramenih,
z žarki zlatimi v stremenih
jutro gre na plan srebrno,
ko po njivah klije zno.

Vstajajo iz sanj gozdovi,
in zažigajo se v zarji
zlati, biserni oltarji —
zagrme iz lin zvonovi.

POMLAD + OB + SOČI + 1921

Hodila sama sem ob Soči
in gledala sem v gaj cvetoči;
Sem videla pomlad, ki vstaja,
ki vsa žari in v soncu raja;
Sem videla čez vse poljane
cvetove bele posejane.
Pri tem pogledu žalost pade
kot starost v moje misli mlade:
ob Soči se razpne meglica,
spominov žalnih temna ptica —
in vsi cvetovi snežno beli
so v črne križe dozoreli.

Maksim Gaspari

Pogled v notranjščino nove galerije Obersnel v Ljubljani

NOVI PROSTORI „GALERIJE OBERSNEL“ V LJUBLJANI

»Galerija Obersnel« v Ljubljani je bila otvorjena pred dobrim letom in je za sedaj poleg Jakopičevega paviljona edina, ki omogoča slovenskim likovnim umetnikom brez ozira na starost, klubsko pripadnost ali smer umetniškega udejstvovanja, da v večjem obsegu razstavijo svoja dela na vpogled širši javnosti. Do nedavnega je bila urejena za prirejanje majhnih intimnih razstav, ki so zlasti prikladne za začetnike, ki se prvič predstavijo umetnost ljubečemu občinstvu in v prvem razmahu mladih si! navadno še ne razpólagajo z dovolj velikim številom del za večje reprezentativne razstavne prostore. Omogoča jim, da v tesnem stiku z občinstvom in strokovno kritiko prvič pomerijo svoje sile, revidirajo svoje nazore in izhodijo prve korake na težko novo življenjsko pot.

Sedaj je podjetni lastnik dosedanje skromne prostore razširil v prvo nadstropje, v katerih otvori velikonočno razstavo umetnin širšega kroga slovenskih umetnikov. Že sam pogled na sliko, ki jo objavljamo, kaže, da je Ljubljana s tem pridobila prepožrebni zasebni umetniški salon, ki so si ga tako umetniki, kot ljubitelji za prirejanje intimnih razstav že dolgo želeli. Pregled dosedanjih razstav, deset po številu (Fr. Godec, Elda Piščanec, H. Smrekar, Lj. Ravnikar, razstava slovenske moderne ilustracije, Iv. in Br. Vavpotič, Ip. Majkovski, D. Petrič, Kregar in Putrih in razstava članov društva Slovenski lik) kaže, da je lastnik na pravi poti in utegne imeti povečana, moderna »Galerija Obersnel« v bližnji bodočnosti, ker ne bo vezana na mestoma okostenele predpise in formalnosti v večjih uradnih galerijah, še zelo pomembno vlogo za uveljavljanje slovenske likovne umetnosti.

Galerija sama je obenem prodajni salon, ki omogoča ljubitelju nakup avtentičnih umetnin brez posredovanja sumljivih šušmarjev, obenem oskrbi iz lastne tovarne lastnika primerne okvire, ki harmonirajo s slikami, kar je zlasti za zbiralce začetnike zelo prikladno.

N. A.

ODLOMEK IZ „MAJA“

„Tekmèc — moj oče, sin — morilec!
Neznan dekletov zapeljivec
je — on! Ha! Moje to dejanje
je torej dvojno maščevanje!
Zakaj sem ‚kralj gozdov‘ postal?
On me pognal po svetu.
Čigav greh jutri maščeval
bo zor? — Čigavo kletev?
Ne moje! — Bil v življenje to
mordà poklican sem zato,
da njega grehe osvetim?
In če ravnal sem nehoté —
zakaj sramotno me moré?
Naj časno — večno zdaj trpim?
O, časno — večno — večno — čas...
zamira v tesni grozi glas,
odbija se od zida v zid.
Temè globoke senca nema
kotičke ječe vse zajema,
srce jetniku — nov privid.

Miha Maleš — Ilustracija za Máchov »Maje«
(Ilustracija in pesem sta iz bibliofilske knjige K. H. Mácha »Maje«)

F. MESESNEL IN M. MALEŠ

F. Mesesnel, simpatični ex živopisec (da rabim njegove besede), je v zadnji »Sodobnosti« napisal poročilo o mojih ilustracijah za knjigo K. H. Mácha: *Máj*. Napisal jo je s tako poškrbljenim ovratnikom, kot bi bil pil bratovščino s samim Michelangelom.

Nimam namena tu pojasnjevati, zakaj ilustriram tako in ne drugače (to pozneje kedaj). Tudi se mi upira, da bi sam branil svoj način izražanja. Povem le to, da sem si na jasnem in da dobro vem, kaj hočem v svoji umetnosti in da nisem in ne bom nikoli sledil nobenemu teoretiku in estetu, pa naj me ali graja ali hvali.

Življenje je vedno tam, kjer je ustvarjajoči genij — to je že stara resnica — pri katalogiziranju umetnosti ga ni, saj ima že prva rubrika duh po trahnobi.

Bežim od razumske umetnosti — pri ilustriranju vodi linijo srce in ne razum. Ne ilustriram dejanja, prizora — ilustriram osebno občutje in razpoloženje, ki me prevzame ob branju teksta. Ne rišem lika nasilnega morilca — rišem roko na nebu, ki piše v razpete niti veseljstva njegovo usodo za storjeno strašno dejanje. F. Mesesnelu je to naivnost — meni zaklad in vir!

O Máchovi podobi, ki je priložena knjigi, piše F. Mesesnel, da je »glava povprečnega bidermajerskega meščana«. Prof. Jansky ugotavlja v zadnji in najnovejši knjigi o pesniku (*Večni Mácha*, Praha 1940), da je to najboljši imaginarni portret Máche. (Prava življenjska podoba pesnika ni ohranjena, tako kot ni Prešernova). V isti knjigi piše urednik knjige K. Polak med drugim, da je slovenska izdaja v opremi M. Maleša ena izmed najkrasnejših izdaj *Maja* sploh. Za F. Mesesnela je »manieristična originalnost«. V Lidovih novinah piše profesor Karlove univerze dr. J. Heindenreich med drugim: »Miha Maleš je pristopil k Máchi z romantično navdahnjenimi čuti in s kongenialnim razumevanjem revolucionarnega svojstvenega umetnika. Njegova slikarska vizija *Maja* nima v sebi nič sentimentalnega, akademskega in polizanega. S krutimi kretnjami polnokravnega oblikovalca zajema edinstveno živi gib in kretnjo, bolešt in trpljenje, notranji razvrat in obupajoči nemir notranje tragedije Viljema, Jarmile in Máche. Maleš je bral *Máj* po svoje in tudi grafično naznačil odstavke teh verzov, ki so ga najbolj ganili. Njegove ilustracije, risbe in gravure dokazujejo znova, kako je Mácha čudežno živ in moderen umetnik — in kaj vse lahko beremo v njem, če prevede slikarjevo oko njegove metafore v lik in barvo. Morda se nam tak *Máj* zdi na prvi pogled preveč nemiren, toda kmalu se uklonimo novemu pojmovanju: Da, to je resnični in pravi Mácha, kakor ga je občutil jugoslovanski temperament!« Ko takó oceni opremo knjige, sam vzdihne: »Škoda, da je ta krasna in razsipno luksuzna slovenska knjiga taka bibliofilska redkost! Morali bi jo imeti in hoteli bi jo imeti vsi češki ljubitelji *Maja*!«

Prva ilustracija v knjigi k verzú: »K ljubezni vabil grlic glas...«, ki je za F. Mesesnela »semanjski simbol« je bila priložena kot umetniška priloga češkemu Bibliofilu za primer ene izmed najlepših ilustracij *Maja*.

Bog ne daj, da bi trdil, da imajo ti nesrečni Čehi bolj prav kot F. Mesesnel, pa četudi mogoče vsaj približno vedo povedati o stvari toliko, kot F. Mesesnel — tu meni vse odpove in stvar mene prav za prav nič več ne zanima. Vem le to kam bi

Rejstvo smrti

(Iz stare zamorske poezije)

Mesec umira, umre in spet oživi. Neka dne ponoči sreča mesec zajca: — pojdi in poišči ljudi in jim reci: „Tako, kakor jaz umiram in se spet oživljam, tako morate tudi vi umirati in se na novo buditi k svojemu življenju.“

Zajec je šel, poiskal ljudi in jim rekel: „Tako, kakor jaz umiram in se ne vrnem več v življenje, tako morate tudi vi umreti in ne več oživeti . . .“

Ko se je vrnil, ga mesec vpraša: „Kakšno poslanstvo si nesel ljudem?“ — Rekel sem jim: „Tako, kakor jaz umiram in se ne vrnem več v življenje, tako morate tudi vi umreti in se ne več vrniti v življenje.“

„Kako!“ kriči mesec, „tole si jim rekel?“ Vzame palico in ga udari po gobčku, da se mu pri, priči precepi.

Zajec teče in beži.

Zamorska plastika na žari

prišel, če bi se moral nasloniti pri delu na enega ali drugega in pri tem pozabil na — sebe!

O, blažena trma!

Tudi japonski način izdaje knjige ali skladna knjiga je stara in lepa zadeva, ki jo veliki narodi tudi še danes porabljajo pri monumentalnih umetniških izdajah (Francozi, Angleži, Nemci, Čehi itd.).

Še to-le bi rad povedal.

Kot urednik Ilustriranih del Franceta Prešerna položim na srce vsakemu tovarišu, ki ga povabim k sodelovanju, sledeče: naj napravi ilustracijo povsem svobodno in osebno, tako s tehničnega, kakor z vsebinskega stališča. Smatram, da je namen teh ilustracij prikazati ali zabeležiti čustveno razpoloženje umetnikovo ob sleherni Prešernovi pesnitvi. Če je delo iskreno, je vredno ene neskončnih nians Prešernovega genija.

Zal, močno dvomim o izbranem okusu F. Mesesneta kar se tiče opreme lepe knjige. Njegova knjiga o bratih Šubicih je (notranje) urejena po predvojnem dunajskem secesijskem vzorcu — francoske, češke, italijanske pa tudi nemške monografije se danes urejajo drugače. Monografija o Petkovšku, ki je izšla lani izpod peresa istega avtorja, je pa izdana kot sanjska knjiga kakega zaostalega podeželskega knjigarnarja in vezana po okusu zavitkov Franckove cikrije.

Plamen v srcu

„Pridi spej“, si rekla ob slovesu,
„pridi v mesečini v vas!
Če sijal bo, če bo svetil mesec,
laže najdeš pot do nas.

Ako dolgo, dolgo ne bo mesca
in temno bo na poteh,
luč postavim, dragi, ti ob okno,
da svetila bo v nočeh.“

Ni potrebna meni mesečina,
v oknu ne brleča luč,
plamen v srcu po stezáh me vodi,
ti si mi vabeča luč.

Očejana mladost

Bilà sva kot plesalčev gib
harmonično povezana v enoto,
spojena v nerazdruženo celoto,
za pad in dvig pripravljena vsak hip.

Ko žgoči stisk dlani je bila dlan,
je nama sredi upanja podtaknil
nekdo slovesa baklo in odmaknil
je dar ljubezni — nedodarovan.

Svobodna — nase sva priklenjena,
razdajajoča — sva oplenjena
kot neuslišán krik mladosti.

Iz najinih dlani, opojno smelih,
za vedno vzemi, o življenje, kelih
trpljenja in grenkosti!

PREGLED ZGODOVINE SLOVENSKE LIKOVNE UMETNOSTI

Višek slovenskega gotskega kiparstva predstavljajo znamenita dela na Ptujski gori, kameniti reliefi in kipi iz 1. pol. 15. stol. Dva trodelna kamenita oltarja (sv. Sigismunda in Matere božje) sta bila baročno opremljena. Finesa psihološkega podajanja in krepka naturalistična karakteristika dvigata izrazno bogastvo upodobljenih figur in skupin visoko nad povprečnostjo todobnih spomenikov. Gotska skulpturna dela lahko porazdelimo v 3 skupine: 1. skupina z zgodovinsko in umetniško najpomembnejšim spomenikom na čelu, z reliefno kompozicijo Marijinega varstva pod plaščem, pod katerim je zbranih okrog 80 že čisto realistično pojmovanih figur, deloma celo portretno zasnovanih (po Stegenšku 30 oseb). Donator in umetnik sta sicer neznana, pač pa domnevamo kot prvega Hermana II. Celjskega v zvezi s proslavo Sigismunda in Barbare Celjske v Budi I. 1408. Odlični umetnik tega edinstvenega slovenskega spomenika izvira nedvomno iz štajerske podružnice praškodunajske kiparske šole. Njegovi delavnici še prištevamo več gorskih oltarnih kipov, relief Marijine smrti nad vhodom, relief sv. Treh Kraljev v vhodni lopi in oba angela grbonosca. Isti delavnici pripadajo Madona na ljubični pri Poljčanah in 3 kipi v grajski kapeli v Veliki Nedelji (Pietà, sv. Barbara in sv. Katarina). 2. gorska skupina (Marijino oznanjenje) je namlajša (po 1429., glej literat., A. Stegenšek, F. Stelè). 3. skupina kipov na Sigismundovem oltarju je umetniško manj pomembna. Krasne gotske umetnine, ki jih še računamo k prvotni cerkveni opremi, predstavljajo sedilije ob glavnem oltarju in slikoviti baldahinski ali »celjski« oltar zunaj cerkve z bogatim krogovičevjem in figuralno okrašenimi kapiteli.

V poglavju gotskega rezbarstva zavzemajo najznamenitejše mesto krilni oltarji, ki so bogato okrašeni z rezljano figuralno plastiko, pestro polihromirani in pozlačeni. Krilne table teh oltarjev krase oljne ali tempera slike, o katerih bomo govorili v poglavju gotskega slikarstva. Brez dvoma je v preteklosti tudi Slovenija posedovala v svojih cerkvah le krilne oltarje, danes pa je število na Kranjskem in Štajerskem ohranjenih spomenikov te vrste neverjetno majhno. Česar ni uničil zob časa, to je zginilo po čudnih potih v tujih javnih in zasebnih zbirkah. Od častitljivih krilnih oltarjev so tako ostali le razbiti deli in posamezni kipi, enotnih in v celoti ohranjenih del pa ni skoraj nič. Najlepši ohranjeni primer izredne umetniške dovršenosti je krilni oltar iz župne cerkve v Ptuj (danes je v tamošnjem Mestnem muzeju) iz srede 15. stol. (slikane table so delo Konrada Laiba). O krilnem oltarju iz Kranja, čigar ohranjeni tabli sta v Narodni galeriji na Dunaju, je možno omeniti le njegove slikarske vrednote. Oltar v cerkvi sv. Treh Kraljev pri Sv. Benediktu v Slovenskih goricah je pa že iz 2. pol. 16. stol. in je pomemben le v slikarstvu renesančne dobe. Krilni oltar iz Godešč

na pr. in več rezbarskih del gotske oltarne umetnosti hrani Narodni muzej v Ljubljani, pa tudi Narodna galerija in zbirke slovenskih pokrajinskih muzejev posvečajo srednjeveški umetnosti vso potrebno pozornost. Posebno pažnjo zgodovinarjev vzbujajo najstarejši kameniti nagrobniki s svojim heraldičnim dekorjem. Gradivo gotskih obrtnih izdelkov, predvsem železarstva in zlatarstva, ni v naših zbirkah in cerkvah nič manj pomembno. H koncu pa je treba ponovno spet ugotoviti, da je po obilici in kvaliteti ohranjenih gotskih spomenikov najbolj bogata Koroška, kar velja na pr. še zlasti za njeno veliko število dragocenih krilnih oltarjev. Podjuna, Rož in Ziljska dolina so naše najbogatejše zakladnice slovenske likovne umetnosti v gotski dobi. Njena plodovitost in umetniška delavnost prekaša sosedne dežele tembolj, ker si ustvari Koroška svoj lastni tradicionalni slog, ki samostojno preoblikuje prevzete vplive. Najbolj znani kraji s spomeniškim gradivom so Pliberk, Železna Kapla, Sv. Radegunda, Djekše, Grebinj, Vovbre, Trušnje, Škocijan, Sreje, Dobrla ves, Žitara ves, Mohličje, Bilča ves, Grabštanj, Medgorje, Vetrinj, Velikovec, Št. Rupert, Celovec, Gospa Sveta, Vrba, Otok, Št. Jakob v Rožu, Bajče, Bekštajn, Marija na Zili, Bistrica, Blače, Šmohor v Ziljski dolini itd. Pojemajoča, a vendarle tudi značilno zastopana gotika udomačenih slovenskih oblik v primorskem ozemlju pa je eden najbolj veljavnih dokazov za kulturno in umetnostno povezanost celokupne slovenske zemlje od severa do juga.

Slikarstvo.

Gradivo gotskega stenskega slikarstva je radi pospešenega sistematičnega odkrivanja tako naraslo, da je danes položaj naše srednjeveške umetnosti v glavnih razvojnih črtah orisan. Spoznali smo, da se v njej odražajo vodilna središča srednje in zapadne Evrope in da je poleg sosednjih dežel tudi Slovenija deležna neizčrpnega bogastva, ki ga siplje srednjeveška umetnost na višku svoje moči v sleherno pokrajino. Prej opisani podeželski gotski cerkvi je notranji dekor umetnina, ki jo tako slikarski kakor kiparski izdelki povežejo v neločljivo enoto. Težišče take slogovne ubranosti pa so slikovite freske, v katerih je vernikbral nauk in legendo v lahko umljivih in na vso moč nazornih podobah. Vsebinska važnost stenskih podob, ki so pokrivale ploskev zidu v vsej dolžini in višini, je osnovno izhodišče in glavno merilo formalne kompozicije. Idejna pomembnost je cilj linearni in barvni ekspresiji in temelj določeni snovni razporeditvi. Vsebina naj oznanja veličino božjih resnic, svetost božjih in nebeških oseb in vernikovo vdanost zveličavni cerkvi. Vse posvetno naj bo izločeno spričo večnostnih vrednot, umetniški pripomočki pa naj vodijo k pobožnemu razmišljanju, pokori in molitvi. Ikonografski cikli, ki so pri nas najbolj priljubljeni in se čestokrat ponavljajo v različnih stilnih variantah, obsegajo Poslednjo sodbo, Trpljenje Kristusovo, Svete tri kralje, Marijino življenje in svetniške legende.

(Nadaljevanje)

IZ UMETNIŠKEGA SVETA

Fran Klemenčič je v februarju priredil v Jakopičevem paviljonu retrospektivno razstavo svojih del, ki je imela lep uspeh. Katalog navaja skupno 55 podob, od teh je bilo 13 v zasebni lasti.

Slikarja France Godec in Vladimir Laskovič in slikar in kipar France Kralj so priredili od 22. 2. do 9. 3. v galeriji Obersnel razstavo svojih del, skupno 73 po številu.

Minister Ivan Hribar, zaslužni narodni delavec in politik, je bil 15. 2. na slovesen način promoviran za častnega doktorja prava univerze kralja Aleksandra v Ljubljani. Novemu častnemu doktorju, ki je obenem ustanovitelj naše najvišje umetnostne kulturne ustanove — Narodne galerije v Ljubljani — tudi na tem mestu iskreno čestitamo.

Slovenska straža v Ljubljani založi štiri velikonočne barvaste umetniške razglednice s folklornimi motivi po izvornikih slikarjev M. Gasparija, M. Maleša in St. Kregarja.

Mojster Emanuel Vidovič, ki je čitateljem naše revije že znan, je priredil v zadnjem času v Splitu veliko razstavo svojih najnovejših del notranjščin cerkva v Dalmaciji. Razstavljene podobe so imele pri občinstvu zelo lep uspeh, nekaj najpomembnejših bomo objavili v prihodnji številki naše revije.

Delovanje DSLU za stanovske koristi slovenskih umetnikov.

Od II. um. kongresa sem je prešlo delo za stanovske interese jugoslovanskih likovnih umetnikov v posamezne organizacije in to v ULU (Udruženje likovnih umetnika) v Beogradu, v HAD (Hrvatsko avtorsko društvo, odd. za lik. umetnost) in DSLU. Sestav teh treh močnih stanovskih organizacij ni še popolnoma enak, ker se do sedaj še ni posrečila ustanovitev jugoslovanskega um. sindikata po vzorcu sindikatov v drugih državah. Vendar pa ta društva skoraj v polni meri nadomestujejo tak sindikat in to še posebno zaradi svojega sodelovanja, ki se opira na sklepe II. um. kongresa.

Odkar si je DSLU s pomočjo banovne podpore moglo najeti svoj društveni lokal, se

je njegovo delo moglo usmeriti na razna pereča vprašanja, katerih rešitev bo v prid vsem slovenskim likovnim umetnikom, tudi onim, ki iz kateregakoli vzroka še niso čutili potrebe, da se pridružijo oni večini, ki je včlanjena v DSLU.

Kako mnogostransko je delo organizacije, ki hoče koristiti stanu likovnih umetnikov, je razvidno iz vlog, ki jih je DSLU tekom zadnjega leta naslovlilo na razne oblasti kakor, bansko upravo, mestno občino ljubljansko in razna ministrstva. V teh vlogah so bile omenjene sledeče zadeve:

Pravilno razpisovanje umetnostnih konkuren. (Odbor DSLU je izdelal tozadevni pravilnik po vzorcu konkurenčnega pravilnika za arhitektonska dela), izdatnejše državni in banovinski budžet za nakup umetnin, brezplačno zdravljenje lik. umetnikov v bolnicah in sanatorijih, razpis stipendij za likovne umetnike in za absolvente umetnostnih akademij, oprostitev pridobninskega davka in davka na poslovni promet, ukinitve carine za umetnine, ki se pošiljajo v inozemstvo, uvedba zaščitne carine za umetnine iz inozemstva, ki so namenjene za neposredno prodajo, zmanjšanje carine za slikarske in kiparske potrebščine, zmanjšanje transportnih stroškov pri pošiljavi umetnin na železnicah, popust pri vozninah umetnikom na železnicah in parobrodih, predpis zidanja um. ateljejev v mestih, reorganizacija risarskega pouka na srednjih šolah, ustanovitev umetnostne akademije v Ljubljani, sodelovanje umetniškega sveta DSLU pri oblastih in pri Nar. galeriji.

Pri večini naštetih predmetov je DSLU delalo soglasno z gori omenjenimi organizacijami v Zagrebu in Beogradu ter obstoja opravičeno upanje, da se bodo oblasti na te dobro obrazložene vloge ozirale. DSLU je nadalje uspelo, da si je nabralo že nekaj izdaten bolniški sklad, iz katerega so prejeli oboleli člani že marsikatero podporo. Darovalcem se je društvo po daljših presledkih javno zahvalilo v časopisih.

Z naštetimi predmeti delokrog DSLU še ni izčrpan in čaka ga še mnogo koristnega dela. Vendar že to, kar je društvo do sedaj podvzelo, opravičuje zaupanje, ki so ga pokazali doslej merodajni krogi, posebno pa včlanjeni likovni umetniki.

Slikarstvo v sovjetski Rusiji

V novembrski »Umetnosti« smo čitali zanimiv članek o umetnosti v Sovjetski Rusiji, odlomek iz knjige »L'art russe« francoskega avtorja Louisa Réaua. Nedvomno pa bo marsikoga zanimalo, kaj pišejo o sovjetski slikarski umetnosti Angleži. Članek, ki tu sledi v prevodu je vzet iz priznane in popularne angleške umetnostne revije »The Studio« in sicer iz posebne številke (izšla je v jeseni leta 1939), ki govori izključno le o »Sodobnem slikarstvu v Evropi«.

Na straneh posvečenih sovjetskemu slikarstvu najdemo sodobne ruske slikarje kakor: Vasilija Kandinskega (rojen 1886) z eno njegovih — ističnih slik; Evgena Kacmana (rojen 1880) s sliko »Čipkarice iz Kaljazina«; Pavla Radimova (rojen 1887) s sliko »Ljudje s slamnjačami«; Pavla Kucnecova s sliko »Nabiranje bombaža«; Tarasa Gaponenka (rojen 1906) z leta 1933 nastalo sliko »Delavke s kolektivne farne gredo na delo«; Aleksandra Deineka (rojen 1899) z gravuro »Obramba Petrograda«; Akopa Kodjojana s sliko »Čajarna v Tabrizu«; Konstantina Istomina z leta 1928 naslikano »Deklico iz Karahaja«.

Uvodni članek v slikarsko umetnost sovjetske Rusije pa se glasi takole:

V začetku je bila umetnost sovjetske Rusije revolucionarna po formi. Kot antiburžujski ji je bil dobrodošel vsak poekspresionistični eksperiment in čisti konstruktivizem se je zdel najbolj prikladen za izražanje »konstruktivnega socializma«. Ta val smele novotarije je zajel vsa področja: gledališče, film, kakor tudi slikarstvo in grafične umetnosti.

Vendar pa označujejo sedaj že skoro vso tovrstno umetnost kot buržujsko l'art pour l'art. Današnja doktrina je našla svoj izraz v besedah A. I. Aroseva, predsednika »Splošne zveze za kulturne stike z inozemstvom«: »Umetnost je ena izmed ideoloških emanacij, ki se ponosno dviga nalik visoki stavbi, zgrajena na temeljih vsakokratnega sistema socialnih odnosov, ter je njena vloga izredno važna za spoznavanje resničnosti (realnosti).«

Zato je moderna ruska umetnost socialistična, in ker je »ta sistem« socializem, je njen cilj v tem, da je socialistično realistična. Toda to ne pomeni samo realistične-

ga načina upodabljanja ali kake standarizirane vsesovjetske metode. Socialistični realizem lahko obsega in najde svoj izraz v celi vrsti različnih individualnih in nacionalnih form. Medtem ko čisti formalizem ne pride v poštev, slikarstvo lahko prehaja od akademizma do poenostavljene dekorativnosti po vzgledu Gauguina in Matisa. Danes v sovjetski Rusiji ni opaziti nikake želje po prelomu s tradicijo, marveč prevladuje tendenca po asimiliranju, proces, ki ga lahko primerjamo s prilagojevanjem grško-rimskih elementov kulturi renesanse. Komentar temu novemu gledanju najdemo pri Leninu: »Proletarska kultura ni nekaj, kar bi izviralo iz nič... Proletarska kultura bodi logičen razvoj na podlagi onih temeljev znanja, ki si jih je zgradilo človeštvo pod jarmom kapitalistične družbe.«

Proizvodi doktrine socialističnega realizma so kajpada dokaj pestri. Motijo se tisti, ki mislijo: »Vse bo prav, če na historičnih slikah v viktorijanski maniri nadomesti slikar Kavalirja s Komunistom! Socialističnega realizma pa nikakor ne moremo označiti kot golo propagando. Večina sodobnih dobrih ruskih slikarskih del ni nič drugega kot odkrivanje novega življenja, portret Rusije, prav kot je bilo holandsko slikarstvo 17. stoletja portret Holandske.

Umetnika podpira država. Plačo dobiva mesečno po kontraktu. Umetnikova dela pridejo v last države ali javne organizacije (njegovega delodajalca) ali pa v last kooperativov organiziranih umetnikov. Nameščajo jih v muzejih ali pa jih pošiljajo po državi s potujočimi razstavami. Arosev pravi: »Zahteva po umetniških delih je danes v sovjetski Rusiji tako splošna in velika, da je ruski slikar za vselej rešen skrbi, da njegova dela ne bodo našla kupca.« Vsako leto pošilja država slikarje na svoje stroške na študijska potovanja po Republikah, da jim da priliko spoznati: »novo obličje dežele in nove ljudi«. Sicer pa je zapisano v monumentalni knjigi: Sovj. komunizem (Webbs), da še nobena vlada nikdar ni bila bolj aktivna v podpiranju umetnosti in v razširjevanju umetnostne kulture.

Prev. E. S.

Letnik V. 8. štev. april 1941.

Mestna hranilnica ljubljanska

je največji slovenski pupilarno varni denarni zavod.

Domači hranilniki, sodno-depozitni oddelek, posojila na hipoteke, menice, lombard.

Za vse hranilne vloge jamči Mestna občina ljubljanska.

N A R O D N A T I S K A R N A

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5

IZVRŠUJE RAZLIČNE MO-
DERNE TISKOVINE OKUS-
NO, SOLIDNO IN POCENI

TELEFON ŠT. 31-22 – 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534

Kot najbolj primerna darila za vsako priliko

Vam priporočamo naše bibliofske izdaje:

A. Zuppa
Pod oknom

ILUSTRIRANA DELA FRANCETA PRESERNA

I. LETNIK: STRUNAM, DEKLETAM, POD OK-
NOM, KAM?, UKAZI

CENA ZA CELOLETNI MEHKO VEZANI I. LET-
NIK, TO JE ŠEST KNJIŽIC, KI SO NAVEDENE
ZGORAJ JE DIN 180.—, PLAČLJIVO PO DIN 30.—
OB IZIDU VSAKE KNJIGE. CENA ZA CELOLET-
NI V POLUSNJE VEZANI LETNIK PA JE DIN
270.—, PLAČLJIVO PO DIN 45.— OB IZIDU VSA-
KE KNJIGE. NAROČNIKI POSAMEZNIH IZVO-
DOV PLAČAJO DIN 35.— OZIROMA DIN 50.—
ZA VSAKO KNJIŽICO.

ZAHTEVAJTE BREZPLAČNE PROSPEKTE

Pesnitev »STRUNAM«, ki je že izšla, je opremljena z ilustracijami Kurz v. Goldensteina, Langusa, Kobilce, Sedeja, Goršeta, Maleša, Globočnika, Jakca, Černigoja, Pregljeve, Smrekarja, Vavpotiča in Karpellussa. »DEKLETAM«, ki je izšla v decembru, je opremljena s podobami Langusa, Kobilce, Goršeta, Sirka, Gasparija, Pregljeve, Gorjupa, Pavlovca, Kupferjeve, Sedeja, Maleša in Galande. »POD OKNOM«, ki je pravkar izšla pa z ilustracijami Karpellussa, Smrekarja, Čarga, Pregljeve, Pavlovca, Maleša, Globočnika, Fule, Galande in Zuppe.

KAREL HYNEK MACHA — MAJ

Poslovenil Tine Debeljak. Ilustriral in opremil Miha Maleš. Knjiga je izšla v bibliofski numerirani izdaji v dvestopetdesetih izvodih. Knjigi je priložena signirana izvorna ročna gravura pesnika K. H. Máche, ki je napravljena po novo odkriti lastni pesnikovi karikaturi in novih znanstvenih ugotovitvah o pravi podobi pesnika (prof. Malý). Ilustracije so v prvem delu knjige cinkografije po perorisbah, v drugem izvorni linorezi in v tretjem izvorne ročne gravure. Knjiga je tiskana na pravem lahkem antičnem papirju, vezana v polusnje in v domače platno. Cena 260 din. Dovoljeno je tudi odplačevanje v rednih mesečnih obrokih.

NAROČILA SPREJEMA BIBLIOFILSKA ZALOŽBA, POD TURNOM 5.

KLISARNA

„JUGOGRAFIKA“

S V. PETRA NASIP ŠTEV. 23

Izdeluje klišeje vseh vrst, eno in večbarvne